

VOIKO OIKEUSASIAMIES AUTTAA?

1) Mitä eduskunnan oikeusasiamies tekee?

Oikeusasiamies valvoo, että viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Lisäksi hän valvoo muita julkista tehtävää hoitavia.

Oikeusasiamies seuraa erityisesti, että hyvä hallinto sekä perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Oikeusasiamiehen ohella valvonnasta vastaa kaksi apulaisoikeusasiamiestä. He toimivat itsenäisesti ja samoin valtuuksin kuin oikeusasiamies.

Eduskunta valitsee oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehet neljäksi vuodeksi kerrallaan. Oikeusasiamies antaa eduskunnalle vuosittain kertomuksen toiminnastaan.

2) Miten oikeusasiamies toimii?

Oikeusasiamies tutkii hänelle tulevia kanteluita. Hän voi myös omasta aloitteestaan tutkia havaitsemaansa epäkohtaa. Kanteluita tulee noin 4000 vuodessa.

Lisäksi oikeusasiamies tekee tarkastuksia suljettuihin laitoksiin, varuskuntiin ja virastoihin. Tarkastusten yhteydessä laitosten asukkaat, varusmiehet ja henkilökunta voivat keskustella luottamuksellisesti oikeusasiamiehen kanssa.

Kansliasta tehdään vuosittain yli 100 tarkastusta.

3) Voiko oikeusasiamies auttaa?

Oikeusasiamiehen puoleen voi kääntyä, kun epäilee, että:

- viranomainen tai virkamies ei ole noudattanut lakia tai
- täyttänyt velvollisuuksiaan tai
- että perus- ja ihmisoikeudet eivät ole toteutuneet asianmukaisesti.

Oikeusasiamiehelle voi kannella kuka hyvänsä.

Kantelun voi tehdä itseään koskevasta asiasta tai viranomaisen menettelystä yleisesti.

Jos kantelee toisen puolesta, on syytä liittää mukaan valtakirja.

4) Kenestä voi kannella?

Oikeusasiamiehelle voi kannella viranomaisista, virkamiehistä ja muista, jotka hoitavat julkista tehtävää.

Ennen kuin tekee kantelun, kannattaa monissa tapauksissa ottaa yhteyttä suoraan siihen viranomaiseen, jonka menettelyä pitää lainvastaisena. Ongelma voi ratketa nopeasti jo siten.

Viranomaisia ovat esimerkiksi:

- valtion virastot ja laitokset
- kuntien virastot ja laitokset sekä luottamuselimet
- tuomioistuimet.

Virkamiehiä ovat esimerkiksi:

- poliisit
- ulosottomiehet
- sosiaalityöntekijät
- terveyskeskuslääkärit
- kunnanjohtajat
- peruskoulunopettajat
- rakennustarkastajat
- tuomarit.

Muita julkista tehtävää hoitavia ovat esimerkiksi:

- työttömyyskassat ja vakuutuslaitokset, jotka hoitavat lakisääteisiä korvauksia, tukia ja eläkkeitä ja
- yksityiset, joilta kunnat ostavat sosiaali- ja terveystalvueluita, kuten lastenkodit.

5) Mitkä asiat eivät kuulu oikeusasiamiehen valvontaan?

Oikeusasiamiehen valvontaan eli toimivaltaan eivät kuulu:

- eduskunta lainsäätäjänä ja kansanedustajat
- valtioneuvoston oikeuskansleri
- ulkomaan viranomaiset
- kansainväliset järjestöt
- aatteelliset yhdistykset
- pankit ja muut yritykset
- asunto-osaakeyhtiöt
- yksityiset ammatinharjoittajat, kuten asianajajat tai yksityislääkärit.
- yksityishenkilöt.

6) Mistä voi kannella?

Kantelun voi tehdä lainvastaisesta menettelystä.

Lainvastaista on esimerkiksi:

- toimivallan ylitys tai harkintavallan väärinkäyttö
- viivästys asian käsittelyssä
- päätöksen puutteellinen perustelu
- huolimattomuus
- neuvonnan puute
- epäasianmukainen käyttäytyminen tai muu hyvän hallinnon vastainen menettely
- perus- ja ihmisoikeuksien loukkaukset.

7) Mitä oikeusasiamies ei tutki?

Oikeusasiamies ei tutki:

- nimetöntä kantelua

- kantelua, joka koskee yli kaksi vuotta vanhaa asiaa, ellei tutkimiseen ole erityisiä syitä
- asiaa, joka on parhaillaan tuomioistuimen tai muun viranomaisen käsiteltävänä
- asiaa, jossa on muutoksenhaku kesken tai johon voi vielä hakea muutosta
- asiaa, joka ei kuulu oikeusasiamiehen toimivaltaan.

8) Miten kantelu tutkitaan?

Oikeusasiamies tutkii kantelun, jos on aihetta epäillä, että

- viranomainen on toiminut lainvastaisesti tai
- laiminlyönyt velvollisuutensa tai
- jos oikeusasiamies katsoo siihen olevan aihetta muusta syystä.

Oikeusasiamies ryhtyy kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta. Hän arvioi asiaa

- lain noudattamisen,
- oikeusturvan sekä
- perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Kantelua tutkiessaan oikeusasiamies kuulee kantelun kohdetta sekä pyytää selvityksiä ja lausuntoja viranomaisilta. Hän voi myös määrätä kansliansa tarkastajat tekemään tutkimuksia asiassa. Tarvittaessa oikeusasiamies voi pyytää poliisia tekemään tutkinnan.

Kantelijan nimi tulee kantelun kohteena olevan tietoon, kun tälle varataan tilaisuus kertoa oma näkemyksensä asiasta.

Kantelut ovat yleensä julkisia. Salassa pidettäviä ovat lain mukaan esimerkiksi kantelijan terveydentilaa tai sosiaalietuuksia koskevat tiedot.

Oikeusasiamies voi siirtää kantelun käsittelyn toimivaltaiselle viranomaiselle. Siirrosta ilmoitetaan kantelijalle.

9) Mitä kantelusta seuraa?

Kantelun seuraukset riippuvat siitä, mitä oikeusasiamiehen tutkimuksissa tulee ilmi.

Oikeusasiamies voi:

- nostaa syytteen, jos kyse on rikoksesta
- antaa huomautuksen, jos on kyse lainvastaisesta menettelystä tai velvollisuuden laiminlyönnistä
- saattaa viranomaisen tietoon käsityksensä lainmukaisesta menettelystä
- kiinnittää viranomaisen huomiota hyvän hallinnon vaatimukseen tai näkökohtiin, jotka edistävät perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista
- tehdä viranomaiselle esityksen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi tai hyvittämiseksi
- kiinnittää ministeriön huomiota puutteisiin, joita hän on havainnut säännöksissä tai määräyksissä, ja tehdä esityksiä puutteiden poistamiseksi.

10) Mitä oikeusasiamies ei voi tehdä?

Oikeusasiamies ei kuitenkaan voi:

- muuttaa viranomaisten päätöksiä

- kumota tuomioistuimen päätöstä tai puuttua todistelun tai oikeuskysymysten arviointiin
- puuttua siihen, miten viranomainen on käyttänyt sille kuuluvaa harkintavaltaa, mikäli sitä ei ole ylitetty tai käytetty väärin
- määrätä maksettavaksi vahingonkorvauksia
- antaa lainopillisia tai asianajollisia neuvoja.

11) Miten kantelu oikeusasiamiehelle tehdään?

Kantelun voi tehdä kirjoittamalla oikeusasiamiehelle vapaamuotoisesti tai kantelulomakkeella.

Kantelulomake on sähköisenä näillä verkkosivuilla, missä sen voi täyttää ja lähettää. Lisäksi sivuilla on tulostettava lomake.

Lomakkeen voi myös tilata oikeusasiamiehen kansliasta verkkosivujen palaute-lomakkeen avulla.

Kantelu toivotaan tehtävän kotimaisilla kielillä tai tarvittaessa englanniksi. Kantelun voi tehdä myös viitottuna.

Kantelun tekemisestä voi keskustella etukäteen päivystävän lakimiehen kanssa oikeusasiamiehen kansliassa eduskunnan Pikkuparlamentissa, Arkadiankatu 3.

Päivystävä lakimies on paikalla maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin klo 9–12 ja tiistaisin ja torstaisin klo 12–15.

12) Mitä kantelussa tulee mainita?

Jos teette kantelun vapaamuotoisesti kirjoittaen, luettelemme seuraavaksi, mitä asioita kantelussa on syytä mainita:

Pakollisia tietoja ovat:

- Kantelijan nimi ja osoite, postinumero ja postitoimipaikka sekä mielellään sähköpostiosoite. *Nimetöntä kantelua ei tutkita!*
- Viranomainen, virkamies tai muu julkista tehtävää hoitava taho, jonka toimintaa arvostelette.

Jos kantelu koskee viranomaisen menettelyä, jota pidätte lainvastaisena, selostakaa tarkemmin:

- Kenen tai keiden menettelyä arvostelette?
- Mitä tapahtui?
- Missä ja milloin?
- Muuta?
- Miksi menettely tai päätös on mielestänne lainvastainen tai virheellinen?
- Oletteko kannellut tai valittanut asiasta jo muulle viranomaiselle tai onko se vireillä tuomioistuimessa?
- Jos olette, mille viranomaiselle?
- Milloin?
- Onko asia vielä kesken?
- Päiväys ja allekirjoitus

Kanteluun on hyvä liittää päätökset ja asiakirjat, jotka valaisevat asiaa. Jos kantelu koskee viranomaisen päätöstä, liittäkää mielellään kanteluunne tuo päätös tai kopio siitä. Liitteet palautetaan myöhemmin.

13) Kantelun lähetys

Kantelun voi lähettää oikeusasiamiehelle postitse, faksitse tai sähköpostitse tai sen voi jättää henkilökohtaisesti kansliaan. Kantelijalle lähetetään ilmoitus, kun kantelu on vastaanotettu.

Postiosoite: Oikeusasiamiehen kanslia, 00102 Eduskunta
Faksi: 09 432 2268
Sähköposti: oikeusasiamies@eduskunta.fi
Käyntiosoite: Arkadiankatu 3, Helsinki 10, eduskunnan lisärakennus
Pikkuparlamentti, avoinna ma–pe klo 9–16

Jos lähetätte aineistoa, joka sisältää salassa pidettäviä tai muuten arkaluonteisia asioita, käyttäkää suojattua sähköpostia: <https://turvaposti.eduskunta.fi>.
Merkitkää vastaanottajaksi: oikeusasiamies@eduskunta.fi.

Jos haluatte myöhemmin tiedustella kantelun käsittelyn vaiheesta, voitte ottaa yhteyttä kanslian kirjaamoon.

Puhelin: 09 432 3381
Sähköposti: oikeusasiamies@eduskunta.fi

14) Päätös kanteluun

Kantelun tutkiminen on maksutonta. Kantelun käsittelyaika vaihtelee, mutta kaikki asiat pyritään ratkaisemaan alle vuodessa.

Oikeusasiamiehen ratkaisu eli päätös lähetetään aina kantelijalle. Samalla palautetaan muut kuin sähköpostissa tulleet kantelun liitteet.

Oikeusasiamiehen ratkaisu voidaan julkaista oikeusasiamiehen verkkosivuilla, ja siitä voidaan tiedottaa myös tiedotusvälineille. Kantelijan nimeä ei julkaista eikä salassa pidettäviä tietoja paljasteta.

15) Mitä ovat perus- ja ihmisoikeudet?

Oikeusasiamies arvioi kanteluita myös ihmisten oikeuksien ja hyvän hallinnon toteutumisen näkökulmasta.

Perusoikeuksilla tarkoitetaan yksilölle Suomen perustuslaissa turvattuja oikeuksia, jotka ilmaisevat yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä perusarvoja.

Perusoikeudet turvaavat yksilön vapautta julkisen vallan puuttumisilta. Tällaisia ns. vapausoikeuksia ovat muun muassa oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen samoin kuin liikkumisvapaus, yksityiselämän suoja, sananvapaus, kokoontumis- ja yhdistysvapaus sekä omaisuuden suoja.

Perusoikeuksiin kuuluvat myös taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet. Tällaisia ovat esimerkiksi oikeus työhön, sosiaaliturvaan ja opetukseen.

Lisäksi perustuslaki suojaa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, vaali- ja osallistumisoikeuksia, kielellisiä oikeuksia, ympäristöä sekä oikeusturvaa.

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa turvatut perusoikeudet velvoittavat unionin jäsenmaita ja niiden viranomaisia.

Ihmisoikeudet ovat kaikille kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia, jotka on kirjattu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Suomi on sitoutunut turvaamaan nämä oikeudet kansalaisilleen ja alueellaan oleville ihmisille.

Ihmisoikeuksilla pyritään mahdollistamaan ihmisarvon mukainen elämä.

Kansalliset perusoikeudet, Euroopan unionin perusoikeudet ja kansainväliset ihmisoikeudet muodostavat Suomessa toisiaan täydentävän oikeudellisen suojajärjestelmän.

Julkisella vallalla on velvoite turvata ja edistää näiden oikeuksien toteutumista.

16) Mitä on hyvä hallinto?

Hyvä hallinto on perusoikeus. Hyvällä hallinnolla tarkoitetaan keskeisesti sitä, että jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä viranomaisessa tai tuomioistuimessa.

Hyvää hallintoa on esimerkiksi se, että:

- asiallisiin tiedusteluihin vastataan
- asiakasta kuullaan häntä koskevassa asiassa
- päätökset perustellaan riittävästi
- kielelliset oikeudet otetaan huomioon.

Myös puolueettomuus, huolellisuus ja asianmukainen käytös kuuluvat hyvään hallintoon.

Hallintolaissa ja muissa laeissa säädetään tarkemmin hyvän hallinnon vaatimuksista.